

SIŁA OBRAZU – SIŁA PAMIĘCI

Śląska Guernica: Dialog pokoleń w cieniu 1945 roku

I. Wstęp: Sztuka jako świadek i mediator

Górny Śląsk to region, w którym historia rzadko bywa linearna, a jej najbardziej bolesne fragmenty przez dziesięciolecia były skazywane na niebyt w oficjalnym obiegu informacji. W 2025 roku, w osiemdziesiątą rocznicę wydarzeń określanych mianem **Tragedii Górnośląskiej**, narodził się projekt wyjątkowy: „**Siła Obrazu – Siła Pamięci**”. To interdyscyplinarne przedsięwzięcie, w którym malarstwo **prof. Michała Minora**, grafika **dr. hab. Piotra Kossakowskiego** oraz wiedza historyczna **dra Dariusza Węgrzyna** spotykają się z nieskrępowaną ekspresją młodego pokolenia.

Głównym celem projektu jest przekucie traumy w akt twórczy. To proces, w którym sztuka przestaje być jedynie estetycznym obiektem, a staje się narzędziem poznawczym i terapeutycznym. Centralnym punktem odniesienia jest tu pojęcie „**Śląskiej Guerniki**” – terminu, który w twórczości Michała Minora zyskał rangę uniwersalnej metafory losu mieszkańców regionu w 1945 roku.

II. Fundament Historyczny: Tragedia Górnośląska

Aby zrozumieć wagę prezentowanych dzieł, należy cofnąć się do stycznia 1945 roku. Koniec II wojny światowej przyniósł Europie wolność, jednak dla Górnego Śląska stał się początkiem nowej fali represji.

- **Deportacje do ZSRR:** Dziesiątki tysięcy mężczyzn, głównie górników i specjalistów, zostało załadowanych do bydłowych wagonów i wywiezionych do kopalń Donbasu oraz na Syberię jako „żywe reparacje wojenne”.
- **Obozy i internowania:** Na terenie regionu zaczęły funkcjonować obozy pracy i obozy przejściowe, w których panowały nieludzkie warunki (m.in. Łambinowice czy Mysłowice).
- **Pamięć zakazana:** Przez cały okres PRL-u temat ten był tabu, pielęgnowanym jedynie w sferze prywatnej, domowej, co pogłębiło poczucie krzywdy i niezrozumienia losu Ślązaków.

Projekt „**Siła Obrazu – Siła Pamięci**” wyciąga te wspomnienia na światło dzienne, dając im formę wizualną, która jest zrozumiała ponad podziałami pokoleniowymi.

III. Michał Minor: „Śląska Guernica” – Analiza Dzieła

Prof. Michał Minor, wykładowca katowickiej Akademii Sztuk Pięknych, stworzył cykl dwóch monumentalnych obrazów, które stanowią oś całego projektu. Jego styl, będący połączeniem neoekspresjonizmu z plakatem dosadnością, idealnie nadaje się do opisu wydarzeń granicznych.

1. Analogia z Picassem: Estetyka Krzyku

Wybór tytułu „**Śląska Guernica**” nie jest przypadkowy. Minor nawiązuje do arcydzieła Pabla Picassa, przejmując od niego metodę deformacji rzeczywistości w celu oddania niewyrażalnego bólu.

Województwo
Śląskie

TRAGEDIA
GÓRNOŚLĄSKA
1945 ROKU

PATRONAT HONOROWY

Halina Bieda
SENATOR RP

- **Struktura i chaos:** Na obu obrazach widzimy stłoczenie postaci, brak perspektywy i klaustrofobiczną przestrzeń, która oddaje atmosferę uwięzienia w wagonie czy obozie.
- **Gesty rozpacz:** Wyciągnięte dłonie, otwarte usta i przerażone oczy to stałe motywy Minorowej ikonografii, które rezonują z postaciami z płonącego miasta Picassa.

2. Ikonografia i symbolika lokalna

Minor wypełnia swoje płótna kodami kulturowymi Śląska:

- **Wagony (Transporty):** Dominujący motyw obu obrazów. Są to mobilne trumny, w których drzwiach i oknach tłoczą się twarze ofiar. Na burtach wagonów widnieją symbole górnicze (pyrlik i żelazko), co podkreśla, że fach górniczy stał się wyrokiem.
- **Orzeł Górnos Śląski:** Złoty ptak na błękitnym tle herbowym pojawia się jako centralna figura na pierwszym obrazie. Jest on jednak uwięziony, a jego skrzydła zdają się być rozdierane przez wiry historii.
- **Data 1945:** Pojawia się na obu dziełach jako stygmat, cezura czasowa, która dla regionu była momentem tragicznego pęknięcia.
- **Postać Górnika:** W narożniku pierwszego obrazu widzimy górnika w kasku z lampką – symbol „Śląskiego Everymana”, człowieka pracy rzuconego w wir bezlitosnej polityki.

IV. Piotr Kossakowski: Ikona milczenia i wstydu

Oprawa graficzna projektu, w tym plakaty informacyjne, to dzieło **dr. hab. Piotra Kossakowskiego**, również profesora katowickiej ASP. Podczas gdy malarstwo Minora jest narracyjne, Kossakowski stawia na skrajną syntezę.

- **Motyw głowy w dłoniach:** Centralny znak graficzny plakatu – zarys twarzy ukrytej w dłoniach – to jeden z najsilniejszych symboli traumy. Sugeruje on niemożność patrzenia na okrucieństwo świata oraz wstyd, który towarzyszył ofiarom i ich rodzinom przez lata milczenia.
- **Kolorystyka:** Plakaty operują silnym kontrastem czarnej, ekspresyjnej kreski z jaskrawymi tłami (magenta, zieleń, błękit). To połączenie nadaje całości charakteru „wizualnego krzyku”, który przyciąga uwagę przechodnia i zmusza do konfrontacji z trudnym tematem.
- **Typografia:** Napis „TRAGEDIA GÓRNOŚLĄSKA” wykonany jest literami o nieregularnych, „szarpanych” krawędziach, co przypomina napisy na murach lub pamiątkowe inskrypcje tworzone w pośpiechu i bólu.

V. Warsztaty: Współczesna interpretacja młodych

Najważniejszym i najbardziej innowacyjnym elementem projektu „Siła Obrazu – Siła Pamięci” był cykl warsztatów artystycznych skierowanych do uczniów śląskich liceów. Zajęcia te, prowadzone przez **Magdalenę Wichrowską** przy merytorycznym wsparciu **dr Magdaleny Wołek**, miały na celu nie tylko edukację, ale przede wszystkim współtworzenie żywej pamięci o regionie.

1. Proces twórczy: Od teorii do mozaiki

Warsztaty były poprzedzone wykładami historycznymi dra Dariusza Węgrzyna oraz prelekcjami z filozofii i historii sztuki dra Magdaleny Wołek. Dzięki temu młodzież przystępowała do pracy z głęboką świadomością kontekstu, w którym powstawała „Śląska Guernica”.

Efektom końcowym w każdym liceum (m.in. w Bytomiu i Gliwicach) była wielkoformatowa praca zrealizowana przez uczestników pod nadzorem Magdaleny Wichrowskiej. Uczniowie, zainspirowani dziełami prof. Minora, stworzyli własne interpretacje tragedii 1945 roku.

2. Analiza dzieła młodzieży: Kolektywna Mozaika Pamięci

Praca stworzona przez uczniów to monumentalny kolaż/mozaika, która stanowi fascynujący przykład „filtrowania” historii przez współczesną wrażliwość:

- **Technika mozaikowa:** Zastosowanie małych, kolorowych kawałków przypominających piksele lub fragmenty słuczonego szkła, sugeruje rozpad świata, który młodzież próbuje na nowo „posklejać”.
- **Dialog z Minorem:** W pracy uczniowskiej wyraźnie widać nawiązania do kompozycji prof. Minora – obecne są wagony, postacie w geście błagania oraz data **1945**. Jednak młodzież dodała własne akcenty:
 - **Crucyfiks:** W lewym górnym rogu pojawia się postać ukrzyżowana, co dodaje interpretacji wymiar martyrologiczny i religijny, silnie zakorzeniony w śląskiej tradycji.
 - **Zmultiplikowane postacie:** Twarze w oknach wagonów są bardziej zróżnicowane kolorystycznie, co może symbolizować fakt, że ofiarami byli bardzo różni ludzie.
 - **Słoneczna symbolika:** Mimo tragicznego tematu, w górnej części pracy pojawia się żółte słońce/okrąg, co może być wyrazem nadziei młodego pokolenia na przyszłość bez totalitaryzmów.

Praca ta udowadnia, że Tragedia Górnośląska przestała być tematem „dziadków”, a stała się częścią tożsamości młodych mieszkańców regionu, którzy potrafią o niej opowiedzieć własnym, nowoczesnym językiem wizualnym.

VI. Chronologia Projektu: Śląska Wędrówka Pamięci

Projekt „Siła Obrazu – Siła Pamięci” został zaplanowany jako cykl prezentacji w kluczowych dla regionu miejscach:

1. **Miechowice (19.09.2025):** Prapremierowa prezentacja w Pałacu w Miechowicach – miejscu symbolicznym ze względu na rzeź cywilów dokonaną tam w 1945 roku przez Armię Czerwoną.
2. **Bytom (08.10.2025):** Prezentacja w **IV Liceum Ogólnokształcącym im. Bolesława Chrobrego**. To tu odbył się jeden z pierwszych bloków warsztatowych, łączący wykłady z twórczością plastyczną uczniów.
3. **Gliwice (03.11.2025):** Finałowa prezentacja w **Liceum Ogólnokształcącym Filomata**. Gliwice, jako miasto graniczne, domykają opowieść o wysiedleniach i traumie rozstania.

Województwo
Śląskie

TRAGEDIA
GÓRNOŚLĄSKA
1945 ROKU

PATRONAT HONOROWY

Halina Bieda
SENATOR RP

W każdym z tych miejsc obrazy prof. Minora oraz prace młodzieży stawały się punktem wyjścia do dyskusji o historii, etyce i sile sztuki, która potrafi przetrwać najgorsze momenty dziejowe.

VII. Podsumowanie: Dziedzictwo „Śląskiej Guerniki”

Projekt „Siła Obrazu – Siła Pamięci” to przedsięwzięcie o niebywałym znaczeniu społecznym. Dzięki współpracy wybitnych artystów (Minor, Kossakowski), historyków (Węgrzyn) i pedagogów, udało się stworzyć przestrzeń, w której rocznica historyczna nie jest jedynie smutną uroczystością, lecz żywym aktem kreacji.

Monumentalne prace młodzieży, będące echem „Śląskiej Guerniki”, pokazują, że trauma sprzed 80 lat może być przepracowana w sposób twórczy. Sztuka profesora Minora dała młodym ludziom narzędzia (język wizualny, symbole), dzięki którym mogli oni opisać ból swoich przodków, a plakat profesora Kossakowskiego stał się ikoną, która tę pamięć utrwała w przestrzeni publicznej.

„Siła Obrazu – Siła Pamięci” to dowód na to, że Górny Śląsk potrafi mówić o swojej historii odważnie, ekspresyjnie i szczerze, a „Śląska Guernica” na stałe wpisała się do kanonu najważniejszych dzieł opisujących tożsamość tej ziemi.

Zespół Projektowy:

- **Obrazy:** prof. dr hab. Michał Minor
- **Plakat i oprawa graficzna:** dr hab. Piotr Kossakowski
- **Wykłady historyczne:** dr Dariusz Węgrzyn
- **Wykłady teoretyczne:** dr Magdalena Wołek
- **Prowadzenie warsztatów:** Magdalena Wichrowska

PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ: FUNDACJA ŚLĄSKIE OBRAZY

BYTOM, GLIWICE / KRS : 000064729

PROJEKT WSPÓŁFINANSOWANY ZE ŚRODKÓW URZĘDU MARSZAŁKOWSKIEGO
W ZWIĄZKU Z OBCHODAMI 80. ROCZNICY TRAGEDII GÓRNOŚLĄSKIEJ.

Województwo
Śląskie

TRAGEDIA
GÓRNOŚLĄSKA
1945 ROKU

PATRONAT HONOROWY

Halina Bieda
SENATOR RP

